

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl : 15 Sayı : 41 Ağustos 2022

Yayın Geliş Tarihi: 01.07.2022 Yayına Kabul Tarihi: 25.08.2022

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1139171>

Makale Türü: Araştırma Makalesi/ Research Article

Atıf/Citation: Koç, K. (2022). Rumeli'de Âşarın Arazi Üzerinden Vergilendirilerek Sükûnetin Sağlanması Meselesini Manastır Bölgesinden Hareketle İncelemek. *Adiyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (41), 487-520.

RUMELİ'DE ÂŞARIN ARAZİ ÜZERİNDEN VERGİLENDİRİLEREK SÜKÛNETİN SAĞLANMASI MESELESİNİ MANASTIR BÖLGESİNDEN HAREKETLE İNCELEMEK

*Kemalettin KOÇ**

Öz

Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılın sonlarında Rumeli'de artarak devam eden sorunları çözmek, bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasını sağlayacak tedbirleri alarak sükûnetin sağlanması için ıslahatlar yapmak istemiştir. ıslahatların idare edilmesi maksadıyla 1902'de Rumeli Müfettişliği'ni kurmuş, başına müfettiş atamıştır. Yörede yaşanan sıkıntılar başlıklar altında toplanmış, yapılacaklar belirlenmiştir. Bu başlıklardan birisi âşarın tahsilinde yaşanan sıkıntıları gidermektir. Müfettişlik, iltizam usulünün uygulanması esnasında yaşanan olumsuzlukları gidermek amacıyla, bir vergi tahsil yöntemi olan tahmîs-i âşar usulünü deneme kararı almıştır. Bu maksatla, Rumeli Vilâyât-ı Selâse'de 1904-05'te, Manastır vilayeti merkez kazasına bağlı otuz köyde tahmîs-i âşar uygulanmış, sonuçta ahali ve hazine yararına fayda sağlanmıştır. Bu denemenin faydasının teyidi için uygulamanın 1905-06 mali yılında Vilâyât-ı Selâse'nin merkez kazalarına yayılması kararlaştırılmıştır. Usul böylece Manastır kazasında uygulanmıştır.

Uygulamada âşar arazi üzerinden vergilendirilmiş, tahsilat tahmîs usulüyle yapılmıştır. Yılı içerisindeki tahsilat %84,5 olmuştur. Tahsilat, önceki yıllarda %50'lilerde kalmıştı. Âşar tevzi ve tahsilatındaki gecikmeleri önlemek, ahali ve devlet hazinesinde olması muhtemel açığı kapatabilmek

* Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, TDE Bölümü kkoc@ksu.edu.tr

ve dolayısıyla ahalinin ekonomik gelirini arttırmak gayesiyle uygulanan bu usulden 1905-06 yılında da başarı sağlanmıştır. Titizlikle yapılan uygulamadan ahalinin gelirinde artış sağlanmış, çiftçiler bazı aksaklıklara rağmen usulden memnun kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin çalışmaları, çiftçilerin ekonomik rahatlamasına ve onların devletlerine olan bağlılığını arttırsa da emperyalist devletlerin özellikle gayrimüslim ahali üzerindeki ayrılıkçı faaliyetlerinden olumsuz etkilenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rumeli Müfettişliği, Manastır Kazası, Islahat, Vergi Tahsili, âşar.

EXAMINING THE QUESTION OF ENSURING SAFETY BY TAXING ASARIN ON LAND IN RUMELI FROM THE MANASTIR REGION

Abstract

Ottoman Empire, XIX. at the end of the 19th century, to solve the increasing problems in Rumelia, he wanted to make reforms to ensure peace by taking measures to ensure the economic and social development of the region. He established the Rumeli Inspectorate in 1902 for the administration of reforms. The problems in the region are grouped under the headings. One of these titles is the difficulties experienced in the collection of tithe. Thus, the Inspectorate decided to try the tahmis-i âşar method, which is a tax collection method. For this purpose, tahmis-i âşar was applied in thirty villages of Manastır district in Rumeli Vilâyet-i Selâse in 1904-05, and as a result, benefit was provided for the benefit of the people and the treasury. With the spread of the practice to the central districts of Vilâyet-i Selâse in the 1905-06 fiscal year, the method was applied in the Manastır district. In practice, the âşar was taxed on the land, and the collection was made by the tahmis method. The collection in the year was 84.5%. The collection was at 50% in previous years. Therefore, this method was also successful in 1905-06. The income of the people was increased by the meticulous implementation, and the farmers were satisfied with the procedure despite some problems. The work of the Ottoman Empire increased the economic relief of the farmers and their loyalty to their state. However, it was adversely affected by the separatist activities of the imperialist states, especially on the non-Muslim population.

Keywords: Rumeli Inspectorate, Manastır District, Reform, Tax Collection, âşar.

Giriş

Manastır Vilayeti mevki olarak Rumeli’nde, Arnavutluk’un doğusunda, Makedonya kıtasının batısında (Mehmed Tevfik, 1327: 102), Selanik’in kuzeybatısındadır. Vilayetin merkezi Manastır kazasıdır. Manastır Kazası ise Pristeri dağının (2617 m.) kuzeydoğu eteğinde geniş bir ovanın kenarında ve Drahor nehri üzerinde yer almıştır. Denizden yüksekliği 550 metre kadardır. Yazın havası serin ve yumuşaktır. Drahor rıhtımları üzerindeki yerler ferahdır. Fakat kazanın etrafı yüksek dağlarla çevrilmiştir. Bulunduğu ovanın bazı tarafları sulak arazi olduğundan dolayı biraz bataklıktır. Bu da kışın sis ve rutubete neden olur. Mevkii itibarıyla Arnavutluk’un kilidi kabul edilmiş olup askeri bir öneme sahiptir. Eskiden beri ordu merkezi olarak kullanılmıştır. İskelesi Selanik’tir. Arnavutluk ve Selanik arasında bulunması ve etrafındaki ovanın çok verimli ve bereketli olması, ticaretine canlılık kazandırmıştır. Sonradan bir demiryolu hattıyla (1894)¹ Selanik’e bağlanması, ticaretini bir kat daha arttırmıştır. Doğusunda Pirlepe, güneyinde Filorina, kuzeyinde Kırçova ve Ohri, batı ve güneybatısında Görice sancağıyla çevrilmiştir. Kazanın yarısından fazlası müslim olup geri kalanı Bulgar, Ulah, Rum ve Arnavut olmak üzere gayrimüslimdir. Tarımsal olarak, vilayetin en verimli arazisine sahip olup meyve ve sebze çeşitleri üretilir. Dağlarının çoğu ormanlarla kaplıdır. Kazada Prespa ve onun güneyinde Vanturuk gölleri mevcuttur (Şemseddin Sami, 1316: 4437).

Manastır vilayeti arazisi verim derecesine göre üç kısma ayrıldığında, Manastır Sancağı arazisi birinci derecede verimli arazisi sınıfına dahildir. Elde edilen zahireler mahalli ihtiyaçlar karşılandıktan sonra ihraç edilmektedir. İhracatı çok olan sancağın, Selanik limanına yakınlığı büyük avantaj olduğu gibi demiryol hattı

¹ Selanik’ten Manastır’a uzanan bu demiryolun inşasına 14 Mayıs 1891’de başlanmış (BOA, Y.PRK.UM. 21/84), Mayıs 1894’te bitirilmiştir (BOA, Y.A.HUS. 296/59).

da bu ticareti kolaylaştırmıştır. Fakat ziraat eski usullerle yapılmakta olup, tarım makineleri yetersizdir. Dolayısıyla arazinin veriminden yeterli derecede istifade edilememektedir. Meyve ağaçları çoktur. 1898 yılı itibariyle arazi tahririnin devam ettiği görülmektedir Şemseddin Sami, 1316: 4438-4439). Bunun yanında kazada hububatin yanında mazı, boya ve tetra, cehri, afyon, zeytin, incir ve palamut gibi ürünler yetiştirilmektedir (BOA, TFR.I.MN., 51/5066-4)

Harita 1: Manastır Sancağı (Mehmed Nasrullah vd., 1325)¹

¹ Bu harita

https://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~311586~90081076?qv=q=q%3Apub_list_no%3D%2213019.000%22%3Bsort%3Apub_list_no_initialsort%2Cpub_

Manastır, Makedonya meselesi adıyla uluslararası siyasi bir zemine taşınan bölgenin (Nizamoğlu, 2014: 645), Vilâyet-i Selâse olarak adlandırılan üç vilayetinden birisidir (Söylemez ve Kavgacı, 2021: 2156).

Rum patrikhanesinden ayrı bir Bulgar Eksarhlığı’nın kurulması (1870) ve sonrasında çıkan Bulgar ayaklanmaları ve bütün Slav halkları birleştirme amacı taşıyan Panslavist hareketler sonucunda 1877-78 Osmanlı Rus savaşı çıkmıştır (Beydilli, 1989: 78). Savaş sonunda imzalanan 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması’na göre Selanik, Kosova ve Manastır’da ıslahat yapılması şartı getirilmiştir (Gencer, 1992: 517; Prifti, 2003: 562).

Berlin antlaşması, Makedonya’daki Bulgarların tepkisine yol açmış ve Kresna ve Razlog isyanının sebebi olmuştur. Sofya’da bulunan bir grup Makedonyalı öğrenci 1893’te İç Makedon İhtilâl Örgütü’nü kurmuş ve böylece Makedonya’nın özerkliğini elde etmek istemiştir. 1895’te ise Bulgar hükümetinin de desteğiyle Yüksek Makedonya Komitesi oluşturulmuştur. Bu komite aynı yıl içerisinde Bulgar hükümetiyle iş birliği yapmış, Avrupa ve Rusya kamuoyunun dikkatini Makedonya’ya çekmek isteyerek Melnik isyanını hazırlamıştır. Bölgede yaşanan bu ayrılıkçı organize faaliyetler yetmezmiş gibi bir de Osmanlı-Yunan savaşı patlak vermiştir (1897). Savaşın galibi Osmanlı Devleti olmasına rağmen Girit’e özerklik verilmiştir. Bu özerklik sonrası Makedon ihtilâlciler örgütler Makedonya’ya Girit benzeri bir özerkliğin verilmesi için daha kapsamlı bir isyan hareketi organizesine yönelmiştir. Makedonya’da iyice örgütlenen İç Makedon İhtilâl Örgütü, 1898’den itibaren silahlı faaliyete girişmiş ve Avrupa’nın müdahalesini sağlayabilmek için Cum’a-i Bâlâ ayaklanmasını başlatmıştır (1902). Bastırılan bu isyanın ardından Avrupa devletleri, Osmanlı Devleti’nden bölgede reform yapılmasını talep

date%2Cpub_list_no%2Cseries_no%3Bc%3ARUMSEY~8~1&mi=10&trs=40 dan alınmıştır. 15.07.2022.

etmişlerdir (Hacısalihoğlu, 2003: 440). Batılıların da etkisiyle bölgede yaşanan bu huzursuzluk hali Osmanlı hükümetinin dikkatini bölgeye yöneltmesine ve bir şeyler yapmasını zorunlu hale getirmiştir.

Bölgedeki isyanlar, çetecilik faaliyetleri, Avrupalı devletlerin çıkarları için meseleye karışmaları, yerel halkın beklentileri ve hükümetin Rumeli topraklarında uyguladığı politikanın beklentileri karşılamaması meseleyi karmaşık bir hale getirmiştir (Tilbe, 2018: 73). II. Abdülhamid, bölgede yaşanan karışıklığa son vermek ve sorunlara çözüm üretmek sükûneti sağlamak amacıyla faaliyete başlamıştır. Padişah, Cuma-i Bâlâ ayaklanması üzerinden fazla bir zaman geçmeden (Yarcı, 2013: 91), Kasım 1902’de Rumeli Vilâyâtı Talimatnamesi ile bu sorunları Osmanlı Devleti adına çözmek için bir formül bulmuştur. Zaten Osmanlı Devleti, taşrada yaşananları teftiş eden, gördüğü aksaklıkları rapor eden ve alınan kararları uygulama gücüne sahip kişileri müfettiş atamıştır. İşte Rumeli’ içinde aynı çözüm düşünülmüştür. Bölgede yaşanan bu sorunları halletmenin bir yolunu bulacak ve icraatları yerinde gerçekleştirecek genel bir vali tayin ederek Rumeli Umumî Müfettişliği’ni teşkil etmiştir. Hüseyin Hilmi Paşa da aynı düşüncelerle Rumeli Umumî Müfettişliği’ne tayin edilmiştir (Tilbe, 2018: 73-74).

Adı geçen vilayetlerde yapılmak istenen ıslahatlar arasında nafia, ticaret, ziraat ve sanayinin geliştirilmesi, nafia müdürlükleri kurulması ve vilayet gelirlerinden pay ayrılması yer almıştır (Alkan, 2015: 248). Âşar tahsilinde yaşanan gecikmeler, bölgede yaşanan sıkıntılar arasında yer almaktaydı. Bölgede âşar tahsil yöntemi olarak iltizam usulünün² uygulanması esnasında ahali ile devlet hazinesinin

² Osmanlı Devleti’nde devlete ait bir verginin özel bir şahsa verilmesini ifade eden iltizam terim olarak “*özel bir şahsın devlete ait herhangi bir vergi gelirini toplamayı belirli bir yıllık bedel karşılığında üzerine alması*” olarak tanımlanmıştır. Bu işi yapan kişiye de *mültezim* denmiştir. Genel bir usul olarak ta şöyle tanımlanmaktadır: *Devletin, genellikle belirli bir mekanla sınırlı kanuni ve/veya şer’i vergi unsurlarından oluşan bir demeti ifade eden mukataa birimlerini vergilendirmeyi rekabete açık, ekseriya müzayede ile tespit edilen ve bir bölümü peşin ödenmesi istenen belirli bir yıllık bedel karşılığında,*

Rumeli’de Âşarın Arazi Üzerinden Vergilendirilerek Sükûnetin Sağlanması Meselesini Manastır Bölgesinden Hareketle İncelemek zararına gelişmeler yaşanmaktaydı (Koç, 2020: 304-306). Osmanlı coğrafyasının stratejik bir bölgesinde yer alan Vilâyât-ı Selâse’de de öşür gelirinin eskiden beri erzak müteahhitleri ile nüfuzlu kimseler tarafından yüksek bedellerle iltizam edildiği, iltizam uygulanması esnasında fazla tahsilat yapılarak çiftçilerin mağdur edildiği ve mağduriyetler yaşandığı yönünde idarecilere şikayetler ulaşmaktaydı. Şikâyette bulunanlara arasında hem Müslüman hem de gayrimüslim ahali yer almaktaydı. Ahali tarafından yapılan bu ve benzeri şikayetler karşısında Devlet yöneticileri, haksızlıkların giderilmesi ve şikayetlerin son bulması için çözüm arayışına girmişlerdir. Çözüm olarak, âşar tahsilinde tahmîs usulünün³ uygulanarak geçmiş beş yıllık ihale bedellerinin tahmîs esası olarak kabul edilmesinin uygun olacağı görüşü kabul edilmiştir (BOA, TFR.I.UM., 30/2912-20). Rumeli Müfettişliği’nin tahmîs usulünün 1905-06 yılı Manastır kazası uygulamasına geçmeden evvel, usulün 1904-05 yılında Manastır Kazası’nın 30 köyünde tecrübe maksadıyla uygulanmasını kısaca hatırlamak, konuya daha iyi görmeyi ve anlamayı sağlaması bakımından önem arz etmektedir.⁴

1. 1904-05 YILI TAHMÎS TECRÜBESİNE HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Manastır Kazasında âşarın tahmîs yöntemiyle tahsil edilerek ahali ve hazinenin gelirini artırmak maksadıyla usulün tecrübe maksadıyla 1904-05 yılında bir denemesi yapılmıştır. Deneme için önceki beş yıl zarfındaki âşar bedellerini ortaya koymak, usulün fayda veya zararının görülmesini sağlayacaktır.

sınırlı bir süre (tahvil) için kârı ve zararı kendine ait olmak üzere kabul edecek mültezimlere güvenilir bir kefaletle devretmesidir (Genç, 2000: 154-155).

³ Tahmîs usulü ise herhangi bir yerin geçmiş beş yıllık öşür bedelinin toplanıp, toplamın beşe bölünmesiyle ortaya çıkan bedelin esas kabul edilerek halktan tahsil edilmesi usulüdür (Koç, 2020: 306).

⁴ Manastır Vilayetinin merkez kazası olan Manastır’a bağlı 30 köyde usulün uygulanması için bk. (Koç, 2021a).

R.1319/M.19 03-04 âşar bedeli		R.1318/M.19 02-03 âşar bedeli		R.1317/M.19 01-02 âşar bedeli		R.1316/M.19 00-01 âşar bedeli		R.1315/M.18 99-1900 âşar bedeli	
Kuruş	Para	Kuruş	Para	Kuruş	Para	Kuruş	Para	Kuruş	Para
17515	10	17631	10	19766	15	15845	30	22831	
65		38		43		68		60	

Tablo 1: Manastır Kazasına Bağlı Köylerin (Hisse-i İlane, %0,5 ve teçhizat dahil) R.1315/M.1899-1900 İle R.1319/M.1903-04 Arası Âşar Bedelleri (BOA, TFR.I..M., 3/239-2)

1.1. Tahmîs Uygulamasının Manastır'a Bağlı Otuz Köyde Tecrübe Amaçlı İcra Edilmesi

Rumeli'de âşar tahsilinde yaşanan sıkıntıların bertaraf edilerek ahalinin gelirinin arttırılması ve dolayısıyla sükûnetin sağlanması amacıyla 1904-05 yılında Manastır Kazası'na bağlı otuz köyde âşar tahmîsi denemesi icra edilmiştir. Tecrübe, otuz köyün yirmi altısında arazi ve dördünde hasılat esaslı üzerine yapılmıştır. Hasılat esaslı üzerine icra edilen dört köyün ahali de gelecek yılda dağıtımın arazi üzerine yapılmasını talep etmiştir (Koç, 2021a: 67-68). Tecrübe neticesinde âşar tahmîsi denemesinden fayda sağlanmış, ahali ile devlet hazinesinin faydasına gelişmeler görülmüştür. Geliri artan ahali bu durumdan memnuniyet duymuştur. Fakat devlet idarecileri tecrübeden sağlanan faydanın teyidini yapmak istemiştir. Bu amaçla Vilâyât-ı Selâse'nin merkez kazalarında 1905-06 yılından itibaren âşarın tahmîs suretiyle arazi üzerine dağıtılması için irâde çıkarılmıştır (BOA, TFR.I.UM., 30/2912-21).

2. TAHMİSİN GENİŞLETİLMESİ

1904-05'te Manastır Kazası'na bağlı otuz köyde âşarın tahmîs usulüyle *arazi* ve *hasılat* üzerine tevzi edilerek tahsilinin, terbi (1/4) usulünden daha faydalı olduğu tecrübe edilmiştir. Ayrıca tahsilatin gerçekleşmesine göre, tahmîs usulünün iltizama göre başarılı olduğu görülmüştür. Bu tecrübenin ardından otuz köyde

yapılan denemenin, adı geçen usulün diğer kazalara da yayılması için yeterli olamayacağı düşünülmüştür (Koç, 2021a: 67).

Bu ilk tecrübenin değerlendirmesi yapılarak çıkan sonuçlar 19 Şubat 1905’te Sadaret’e gönderilmiştir. Bu değerlendirmeye göre, Manastır Kazası’na bağlı otuz köy dışındaki diğer köyler ile Selanik ve Kosova⁵ vilayetleri merkez kazalarında da 1905-06 yılında, R.1315/M.1899-1900 yılından R.1319/M.1903-04 yılına kadar beş yıllık varidatın zammı esas alınarak tevziata başlanmasına karar verilmiştir. Uygulama ahali tercihine bırakmayıp mecburi olacaktır. Bu yüzden usulün 1905-06’da Rumeli Vilâyât-ı Selâse’nin yalnız merkez kazalarında denemesine devam edilmesi uygun bulunmuştur. Usulün ancak bu denemelerden sonra edinilecek yeni tecrübelerle, ilerleyen süreçte yavaş yavaş diğer kazalara yayılması isabetli görülmüştür. Denemeye her vilayetin merkez kazalarında başlanmasının sebebi ise denemenin merkez kazaların idarecileri olan valileri ile defterdarları tarafından doğrudan doğruya gözetilmesi ve idare edilmesinin başarıyı arttıracığı düşüncesidir. Dolayısıyla uygulama esnasında meydana gelebilecek zorluk ve itirazlar vali ve defterdarlar tarafından kolaylıkla incelenecek ve çözülecektir (BOA, TFR.I.UM., 30/2912-27).

Tahmîs usulünün Vilâyât-ı Selâse merkez kazalarında 1905-06’da uygulanması ve bitirilmesi Bâb-ı Âlî’ye teklif edilmiştir. Manastır Valisi Hâzim,⁶ Manastır Kazası âşarının 1905-06 yılına mahsuben tahmîs bedeline bağlanarak tahsil edilmesi için memur seçilmesi ve tayin edilmesi için Sadaret makamından henüz bir emir gelmediğini belirtmiştir. 15 Mart 1905’te Rumeli Müfettişliği’nden konu ile ilgili gelen cevapta, bu iş için yetkili memurların seçimiyle ilgilenilmesi tavsiye edilmiştir (BOA, TFR.I.MN., 58/5763). Ayrıca Rumeli Müfettişi Hüseyin Hilmi Paşa’nın, tecrübenin 1905 yılında Vilâyât-ı Selâse’nin merkez kazalarına da

⁵ Kosova Vilayeti’nin merkez kazası Üsküp’te usulün uygulanması için bk. (Koç, 2021b).

⁶ Manastır valisinin tam adı, Ebu Bekir Hâzim’dır. Bkz. (BOA, TFR.I.MN., 89/8882).

yayılması için merkezden izin istediği anlaşılmaktadır (BOA, Y.A.HUS, 485/20-4; BOA, İ.ML, 63/41). 28 Şubat 1905'te yöntemin merkez kazalara da yayılması için yazışmalar devam etmiştir (BOA, BEO, 2514/188544). Müfettiş Hüseyin Hilmi Paşa 1 Nisan 1905'te tahmîs usulünün Selanik, Manastır ve Kosova kazalarında uygulanması münasip görülmüşse memurların seçimi ve defterlerin hazırlanmasına başlamak üzere sonucun bildirilmesini istemiştir. Neticede 2 Nisan 1905'te yöntemin uygulanması kabul edilmiştir (BOA, BEO, 2541/190537).

4 Nisan 1905 tarihinde ise Vilâyât-ı Selâse'de âşarın tahmîsle arazi üzerine tevzii/dağıtımı ve uygulamanın birkaç haftaya kadar başlatılması kararı alınmıştır. Bu amaçla her kazada arazilerin yazılması ve bedellerin araziye dağıtılması için, yedişer kişiden oluşan sekiz komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Kazanın durumu, kaza arazisini ve ziraatı bilen doğru, dürüst ve işinin ehli görevlilerin seçilerek işe alınmasına başlanması istenmiştir (Koç, 2021b: 1286).

Öşrün arazi üzerinden maktuan suret-i istifası hakkında 29 Aralık 1879 tarihinde hazırlanan nizamname layihası (BOA, A.DVN.MKL., 18/13), 7 Nisan 1905'te tekrar göz önüne alınmıştır. Layihada, devlet tarafından belirlenecek yerlerde maarif ve menafi hissesi ile birlikte âşar tutarlarını toptan tahsil edileceği tekrar edilmiştir. *Âşar vergisi, nahiyeye tayin edilecek tahrir ve tevzi heyetleri adıyla bir memur ve bir kâtip, köyleri dolaşip köylerin tahsisatını bitirecektir. Tevzi işlemi için, âşarın geçmiş beş yıllık toplam gelirinin beşe bölünmesiyle ortaya çıkan ortalama bedel dikkate alınacaktır. Bu bedel, beş sınıfa ayrılan arazi üzerinden alınacaktır. Hurma, zeytin, incir ve palamut gibi ağaçların öşür bedeli ağaç başına dağıtılacak ve üç sınıf üzerinden alınacaktır. İpek öşrü ise tahmîs haricinde tutularak ayrıca tahsil edilecektir* (BOA, TFR.I.M., 7/663; Akkuş, 2011: 342; Koç, 2021b: 1286-1287; Koç, 2021c: 104-105). Böylece öşrün arazi üzerinden maktuan alınması tarif edilmiş ve konu hakkında önemli bilgilere ulaşılmıştır.

Mayıs 1905 tarihinde Vilâyât-ı Selâse defterdarlıklarına, tahmîs-i âşara gönderilecek memur ve katiplerin zaruri masrafları için gerekirse yarım maaş verilmesi ve bu paranın da âşar masrafı ödeneğinden mahsup edilmesi bildirilmiştir (BOA, TFR.I.UM., 8/711-10). 10 Haziran 1905 tarihinde ise köylerin tahmîs bedellerine, masraflar ve tahsil ücreti ile doğal afetler karşılığı olmak üzere %5 ilave edilmiştir (BOA, TFR.I.MN., 65/6457-1, 3). Bunun yanında vilayetlerde mahsuller olgunlaşmaya başlayıp tahsil zamanı da gelmiştir. Buna rağmen, Vilâyât-ı Selâse defterdarlıklarından tahsildarların seçilip tayin edildiklerine dair henüz bilgi gelmemiştir. 29 Ağustos 1905’te Vilâyât-ı Selâse defterdarlıklarına yazı gönderilerek, tahsildar tayin edilmiş ise haber verilmesi, henüz tayin yapılmamış ise acele olarak görevlilerin seçilerek tayinlerin yapılması talimatı verilmiştir (BOA, TFR.I.UM., 9/847). Sadrazam Ferid tarafından, Vilâyât-ı Selâse’ye, öşür tutarının tahsili için ayrıca istihdam edilecek tahsildarların aidatının öşür tutarına eklenecek %5 den ödenmesi tavsiye edilmiştir (BOA, TFR.I.UM., 9/874-1).

Manastır’da tahmîs-i âşarın uygulanmasına karar verildikten sonra, arazi tahriri ve tevzi işlemlerine başlanmıştır. Sekiz kolda bulunan ve işlemleri yapılan köylere ait cetveller haftalık olarak hazırlanmıştır. Manastır Defterdarı İsmail Zihni, 18 Haziran 1905 tarihinde, tahmîs-i âşar memurlarının hazırladıkları ve içeriğinde köylerin isimleri, köylerin tahriri ve tevzisinin başlama ve bitiş tarihlerini gösteren haftalık cetveli Rumeli Müfettişliği’ne sunmuştur. Cetvelde, tahriri ve tevzisi bitirilen köy isimleri ve köylerin bağlı oldukları kollar kaydedilmiştir (BOA, TFR.I.MN., 66/6522).

3. KÖYLERE AİT BİLGİLERİN DEFTERE KAYDEDİLMESİ

30 Ekim 1904 tarihinde Manastır Sancağı’na bağlı kazaların terbi (1/4), tahmîs (1/5) ve tesdis (1/6) bedellerini gösteren cetvel hazırlanmıştır. Aynı zamanda tahmîs bedeli işlemlerinin nasıl yapılacağı da tarif edilmiştir. Bu tarife göre,

- İşleri yürütmek için seçilen görevliler, vazifesi dâhilindeki köylerin bedel miktarıyla kaç dönümden ibaret olduğunu deftere kaydedeceklerdir.

- Defterlerin tanzimi bitirildikten sonra bunların birer suretleri merkez kazadaki Tevzi Şubesi'ne gönderilecektir.

- Bununla beraber onaylı bir nüshası da köyde cami, kilise, okul gibi insanların yoğun olarak bir arada bulunduğu yerlere asılıp ilan edilerek, bütün köy halkına itiraz hakkı verilecektir. İtiraz olur ise tevzi heyetleri, açıklamalı itirazları köyün ihtiyar meclisine getirterek defterle karşılaştıracak ve sonrasında bir neticeye varılacaktır. Verilen kararı daha sonra itiraz sahiplerine bildireceklerdir.

- Tahmîs bedelinin dağıtılabilmesi için, her köyün sahip olduğu arazinin nevi (arazide hangi tür ürün yetiştiği), miktar ve dereceleri ile bilinmesi gereklidir. Bunun için belirtilen çalışmalara başlanarak bitirilmesi öncelikli ve gerekli görülmüştür.

- Tahrir memurlarının hazırlayacakları defterlere yapılabilecek itirazların, kaza kaymakamına verilmesi istenmiştir. İtirazlar kaymakam ile Tevzi Müdürü tarafından incelenecektir. İtirazlara doğru kararlar verebilmek için gerek ihtiyar meclisini tahkike memur etmek ve gerek tahrir memurlarını köye göndermek şeklinde tahkikat yapılması gerekecektir.

- Bunun yanında defter suretinin kazaya gönderilmesi ve özellikle tekraren itirazların olması, işin uzamasına yol açacaktır. Bu yüzden bütün ahaliden beyanname alınmayıp, arazi sahiplerinin ifadesi üzerine memurlar tahrir ederek yani araziye deftere kaydederek, nahiyenin tahrir işlemleri bitirilecektir. Ayrıca tahrir memurları dağıtım işleri için tekrar köye geleceklerinden, ahalinin yapacakları itirazları, nahiyelerini tahrir etmekte olan memura doğrudan doğruya yazılı olarak ve sözlü olarak beyan edeceklerdir. Bundan dolayı merkez kazaya defter gönderilmeyip, defter suretinin cami, kilise ve okul gibi insanların toplandığı mahallerde asılmasının daha doğru olduğu kabul edilmiştir.

• Böylece her köyün tahriri bitirildiğinde, defter sureti iyice incelenip ilan edildikten sonra, halkın on beş gün itiraz hakları olacaktır. Köy halkından herkes, ilan tarihinden itibaren itirazda bulunabilecektir. Yapılan itirazın önemine göre yapılacak tahkikat ya köyde yapılacak yahut nahiye arazisini tahrir etmiş olan tevzi heyeti tarafından yürütülecektir. Böylece arazisi noksan yazılan köylülerin öşür bedelinin, başkalarına yüklenerek tahsilinden dolayı zarara uğramaları engellenecektir (BOA, TFR.I.MN., 51/5066-3).

3.1. Tahmîs-i Âşar’ın Belirlenmesi Ve Dağıtımı

30 Ekim 1904 tarihli tarifnameye göre her nahiyeye bağlı bulunan köylerin defterleri düzeltilip kesinlik kazandıktan sonra, öşür bedeli belirlenip dağıtılacaktır. Bu maksatla, her köyün geçmiş beş senelik âşar bedeliyle esas olarak alınacak bedellerin defteri, Kaza İdare Meclisi’nden Bidayet Memuriyetindeki tahrir memurlarına teslim edilecektir. Bundan sonra, tahriri biten köye tevzi için gelindiğinde, buralarda yapılan itirazları tarafların hazır olduğu köyün ihtiyar meclisinde çözmek ve çözüldükten sonra tahmîs bedelini tevzi etmek mümkün olacaktır. Bedelin tevzisinden sonra ahalinin tekrar itiraz hakkı olacaktır. Bu ikinci itirazlar merkez kazada görüleceğinden dolayı, tahrir işlemlerinin Kaza İdare Meclisi’nde incelenmesine gerek olmadığı uygun görülmüştür. Bunun yanında, tahmîs bedellerinin belirlenmesi tahririn bitirilmesine bağlanmayıp, daha mart ayı başlangıcında hesap edilmesi uygun görülmüştür. Bu yüzden her köyün 1900-01 - 1904-05 yılları arasındaki beş yıllık, gerek hububat gerek mazı gerek boya ve tetra, cehri, afyon, zeytin, incir ve palamut gibi ayrıca ihale edilen öşür gelirleri, hisse-i menafi ve masraf miktarı ile kaza kayıtlarından çıkarılacaktır. Böylece bir köyün bütün âşar ve hisse-i ianesinin ortalaması alınacak, yani beş yıllık gelirin hepsi tahmîs edilerek elde edilen miktar esas bedel olarak kabul edilecektir (BOA, TFR.I.MN., 51/5066-4).

Aynı dönemde, Manastır Sancağı'nda, sancak merkezi olan Manastır Kazası'yla Pirlepe, Filorina, Kırçova ve Ohri kazaları olmak üzere beş kazanın terbi, tahmîs ve tesdis bedelleri belirlenmiştir. Bedeller belirlenirken, kazaların geçmiş dört, beş ve altı yıllık bedellerinin ortalaması alınmıştır. Eski öşür miktarına *teçhizat* ve *hisse-i iane* adlarıyla iki vergi eklenmiştir (BOA, TFR.I.MN., 51/5066-1).

2 Kasım 1904 tarihinde ise Manastır Kazası'nda, tahmîs yöntemiyle bedele bağlanan 164 köyün âşarının miktarını içeren tevzi defterleri hazırlanmıştır. Defterlerde R.1320/M.1904-05 yılında müzayede ile ihale edilen köylerin R.1315/M.1899-1900 ile R.1319/M1903-04 arası ve R.1316/M.1900-01 - R.1320/M.1904-05 yılına kadar *hisse-i iane* ve *teçhizat*-ı askeriyenin dâhil olduğu beşer yıllık âşar bedeli miktarını gösteren tablo hazırlanmıştır. Tablo ayrıca R.1315/M.1899-1900 yılından R.1320/1904-05 yılına kadar *hisse-i iane* ve *teçhizat*-ı askeriye tertibi ile beraber öşür bedelleri miktarıyla sūdüsünü yani altıda birini içermektedir. Birinci defterin müfredat ve sonuç kısımlarında, arazi sınıflarının fiyatlarında görülen farklılığın birkaç sebebi olduğu düşünülmüştür. Bu sebeplerden ilki, eskiden âşarın müzayedesini yapılırken mültezimler arasında olması muhtemel olan rekabet, bazı köylerin öşür bedellerinin düşük olmasına yol açmıştır. Diğer sebep de birtakım köyler, mevki ve hasılat yönüyle arazi değerinden etkilenmiş ve böylece farklılık oluşmuştur. Diğer defterde yalnız bu sene âşarı ihale edilen köylerin tahmîs (1/5) ve tesdis (1/6) bedelleri gösterilmiştir. Birtakım köylerin âşarı da emaneten idare edildiğinden, öşür bedeli miktarı henüz kesinlik kazanmamıştır. Bundan dolayı yalnız ihale edilen köylerin âşarı esas alınmıştır. R.1316/M.1900-01 yılından R.1320/M.1904-05 yılına kadar beş yıllık miktar ile hepsinin gösterilmesi, gelecek yıl bedel olarak kullanılacağı düşüncesindedir. Bu köylerde R.1315/M.1899-1900 yılından R.1319/M1903-04 yılına kadar tahmîs bedelinin gösterilmesi ise birbirine olan oran ve farklılığının belirlenmesi amacını taşımıştır. Bu şekilde köylerin ayrıntılarının gösterilmesi tercih edilmiştir. Ayrıca ileride tesdis usulünün uygulanabileceği düşüncesiyle, R.1315/M.1899-1900

Rumeli’de Âşarın Arazi Üzerinden Vergilendirilerek Sükûnetin Sağlanması Meselesini Manastır Bölgesinden Hareketle İncelemek yılından itibaren altı yıllık tutar ile tesdis miktarı hesaplanmıştır (BOA, TFR.I.MN., 51/5092). Bu durum Osmanlı Devleti idarecilerinin, âşar bedellerini bu üç usulde hesaplayarak hem çıkan hesapları karşılaştırmak hem de bu usullerin uygulanma ihtimalini göz önünde bulundurmaya istemişlerdir.

3.2. Tahsildar Tayini

Tahmîs-i âşar bedelinin tahsili için tahsildar istihdam edilmesi gerekmiştir. Tahsil mevsimi gelmiş olduğundan, tahsildar tayininin acil olarak yapılması istenmiştir. Tahmîs-i âşar bedellerinin tahsili için tayini gereken on beş kişiden 17 Temmuz 1905’te komisyon tarafından yedi kişi, 20 Ağustos 1905 tarihli tezkere üzerine de altı kişi olma üzere İdare Meclisi tarafından toplam on üç kişi kabul ve tasdik edilmiştir. İki kişi ise atamaya yeterli görülmemiştir. Manastır Defterdarı tarafından 30 Ağustos 1905’te Rumeli Müfettişliği’ne, seçilip tayin edilen on üç kişiden dördünün kefalet senetlerinin mecliste, ikisinin dairede, yedisinin de kefil bulmaya çalışmakta oldukları bildirilmiştir (BOA, TFR.I.MN., 72/7198).

3.3. Tahmîs Kolları

Tahmîs kolları ve kolların içine aldığı köylerin isimleri aşağıda liste halinde verilmiştir (BOA, TFR.I.MN., 65/6468-1).

Kol adı	Kola bağlı köy sayısı
Prespa Nahiyesi Kolu	31
Resne’nin Yankofça Kolu	21
Resne’nin Çarizor Kolu	24
Kurşova Nahiyesi Kolu	23
Kılaboçişte ⁷ Kolu	19
Novak Kolu	23
Pormol Kolu	19

⁷ 1530 tarihli Rumeli Vilayeti Muhasebe Defteri’nde Holo-Loçişte [Kolo-Boçişte] adıyla Manastır Kazası’na bağlı bir köy kayıtlıdır. Bu köyün aynı köy olduğu düşünülmektedir. Bkz. (370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530) I, 2001: 107).

Kasaba Kolu	13
Geçen yıl tahmîs edilen otuz köyden on bir köyün ıslah muamelatı için tayin edilen Kolu ⁸	11
Demirhisar Kolu	39
Toplam	223⁹

Tablo 2: Tahmîs Kolları ve Kollara Bağlı Yerleşim Yerlerinin Adları

Manastır merkez kazası tahmîs kol memurlarından, görev yerleri dahilinde icra ettikleri işlemlerin safhalarını gösteren takip defterleri hazırlamaları istenmiştir. Durum 11 Haziran 1905 tarihinde Manastır Defterdarı tarafından Rumeli Vilâyât-ı Şâhânesi Umumi Müfettişliği'ne bildirilmiştir (BOA, TFR.I.MN., 65/6468-2). Tutulacak defterler hakkında bir talimat hazırlanmıştır. Tahmîs-i âşar işlemleri için evvela tahrir edilen arazinin enva (arazide hangi tür ürünlerin yetiştiği) ve miktarı ikinci olarak ayrılan sınıflarla tevzi edilen öşür bedeli miktarı hakkında köylerde ilan edilecek defterler için örnek defter hazırlanmıştır. Defterlerin bu örneğe göre hazırlanması istenmiştir (BOA, TFR.I.MN., 66/6523). Temmuz 1905 tarihine gelindiğinde, kazada köy tahrir ve tevzisi işlerine tayin edilen kollar, tahmîs bedelinin ancak yarısını tamamlamışlardır (BOA, TFR.I.MN., 68/6774). Bunun yanında Demirhisar Nahiyesi tahmîs-i âşar memuru Hüseyin Efendi, 281.000 kûsur kuruş bedel tahmîsi olan otuz dokuz köyün on beş gün evvel tahrir ve tevzi işlemini bitirmiştir. Bu köylerden on bir köyün esas defterini teslim etmiştir. 10 Eylül 1905 tarihinde ise geriye kalan defterlerin de kendisinden alınarak tahsilata başlanacağı bildirilmiştir (BOA, TFR.I.MN., 73/7280). 16 Eylül 1905 tarihinde 263553 kuruş tahmîs bedeli ve 21 köyü içine alan Çarizor Kolu dahi tahrir ve tevzi işleri zamanından üç gün önce bitirilmiş ve defterlerinin alınarak tahsilatının yapılması kararlaştırılmıştır (BOA, TFR.I.MN., 74/7331). 21 Eylül 1905 tarihinde ise etraf-ı şehir ile beraber 13 köy ve 210254 kuruş tahmîs bedeli bulunan Kasaba

⁸ Bu onuncu kol, bir önceki yıl tahmîs edilen otuz köyden bakaya kalan on bir köyün ıslah muamelatı koludur. Bkz. (BOA, TFR.I.MN., 86/8524).

⁹ Belgede, toplam 220 olarak verilmiştir.

Rumeli’de Âşarın Arazi Üzerinden Vergilendirilerek Sükûnetin Sağlanması Meselesini Manastır Bölgesinden Hareketle İncelemek Kolu’nun tahrir ve tevzisi, zamanından iki gün önce bitirilmiştir (BOA, TFR.I.MN., 74/7374).

4. TAHRİR VE TEVZİNİN TEFTİŞİ

Osmanlı Devleti, Vilâyât-ı Selâse’de yapılan tahmîs-i âşar işlemlerini teftiş ettirmek istemiştir. Teftiş için Maliye Müfettişi Cemal Efendi görevlendirilmiştir. 3 Haziran 1905’te Manastır’da bulunan Maliye Müfettişi Cemal Efendi’ye, merkez kazada yapılan âşar tahmîsinin teftiş edilmesi hakkında bir yazı gönderilmiştir. Böylece

- Merkez kazada uygulamasına başlanan tahmîs-i âşar muamelesinin talimata uygun bir şekilde devam edip etmediğinin öğrenilmesi
- Gerek merkez vilayet ve gerek tahrir kollarının görevli oldukları köylerin bazılarının ivedi olarak teftiş ve tetkiklerinin yapılarak elde edilecek neticenin bildirilmesi
- Teftiş esnasında herhangi bir zorlukla karşılaşırsa, defterdar ile müzakere edilerek acil olarak çözülmesi
- Tahrir ve tevzinin belirlenen süre içinde bitirilmesini temin edecek tavsiyelere uyulması istenmiştir (BOA, TFR.I.MN., 64/6392).

5. TAHSİL EDİLECEK MEBLAĞ

Yapılan tahrir ve tevzi işlemlerinin ardından, Manastır merkez kazasının 1905-06 yılında yapılması gereken tahsilat miktarını gösteren defter 14 Kasım 1905 tarihinde hazırlanmıştır. Defterde kazaya bağlı köylerin 1905-06 yılına mahsuben tahmîs uygulanan âşarının muafiyun, yüzde yarım öşrüyle menafi ve masraflar hisse-i ianesi, teçhizat-ı askeriye tertibi, tahrir masraflarının karşılığı olan %5’i gösteren kayıtlar bulunmaktadır. Buna göre Manastır merkez kazası köylerinin 1905-06 yılında geçici memurlar tarafından Ribarçe blatasıyla tel süpürge tohumu

ve İstok Yaylağı hasılatından başka tahmîs icra edilen âşarı muaf, yüzde yarım öşür ile masraflar ve menafi hisse-i ianesi, teçhizat-ı askeriye tertibi olmak üzere toplam 3312440 kuruş 2 paradır. Afetler ve tahrir masrafları karşılığı olarak tahmîs bedeline eklenen %5 tutar da 165684 kuruş 10 paradır. Böylece defterde yazılan tahmîs bedeli toplamı 3478124 kuruş 12 paraya ulaşmıştır (BOA, TFR.I.MN., 78/7756).

Görüldüğü üzere Manastır merkez kazasının 1905-06 yılı âşar tahsilatının aslı 3478124 kuruş 12 para çıkmıştır. Bu miktardan 13 Mart 1906'ya kadar 3022289 kuruş 13 para tahsilat yapılmıştır (BOA, TFR.I.UM., 16/1507-27). Ayrıca Duyun-ı Umumiye tarafından geçen 1904-05 yılına ait âşardan yapılan tahsilata dair gönderilen raporlar, Manastır Defterdarı Zihni Efendi'ye ulaşana kadar kayda geçirilmemiştir. Bu yüzden 1904-05 yılına ait tahsilat görülmemiştir. Bu konuda Duyun-ı Umumiye'den ve Ziraat Bankası'ndan alınan tahsilat pusulalarının raporlarla incelendiği anlaşılmaktadır (BOA, TFR.I.UM., 16/1507-26). Ayrıca Manastır Kazası'nın öşür varidatının Duyun-ı Umumiye'ye aktarıldığı anlaşılmaktadır (BOA, TFR.I.A., 23/2239-1).

5.1. Tahsilat ve Tahsilat Kollarının Teftişi

1905-06 tarihinde Vilâyât-ı Selâse'nin merkez kazalarında âşar tutarı tahsilatının tahmîs usulüyle alınmasının ardından, tahsilatın teftişi ve ziraat istatistiklerinin hazırlanması ihtiyacı doğmuştur. Bunun için 12 Eylül 1905'te Halkalı Ziraat Mektebi mezunlarından altı kişinin sekizer yüz kuruş maaşla devamlı olarak istihdam edilmesi talep edilmiştir (BOA, TFR.I.UM., 30/2911-3).

Tahmîs-i âşar bedelinin tahsilinin teftişine mükellef olan Halkalı Ziraat Mektebi mezunlarından Kazım ve Ligor efendilerin *akçeye el sürmeyecek kadar dürüst* oldukları belirtilmiştir. Bundan dolayı kefillerini daha sonra vermek üzere işe başlamaları uygun görülmüştür (BOA, TFR.I.MN., 75/7418-1). Rumeli Müfettişi

tarafından tayin edilen iki, komisyon tarafından seçilen üç olmak üzere toplam beş tane müfettiş, Manastır kazasının tahmîse bağlanan öşür bedellerinin tahsilat ve diğer işlemlerini takip ve icra etmek üzere görevlendirilmiştir (28 Eylül 1905). Görevlendirilen müfettişlerin ve tahmîs kollarının isimleri şu şekildedir:

1. Kol Müfettişi Kazım Efendi,
2. Kol Müfettişi Rıza Efendi,
3. Kol Müfettişi Hamza Efendi,
4. Kol Müfettişi Ahmed Efendi,
5. Kol Müfettişi Ligor Efendi’dir (BOA, TFR.I.MN., 76/7507-2-3). Fakat sonradan tahsilatı teftiş ve ziraat istatistik işlerini yürütmek için tayin edilen bu beş kişiden birinin fazla olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle 2. Kol müfettişi Manastırlı Rıza Efendi’nin kaydı silinmiştir. Durum Manastır Valisi Hâzîm tarafından Rumeli Müfettişliği’ne bildirilmiştir (BOA, TFR.I.MN., 76/7507-4). Böylece, Rıza Efendi’den kalan üç kol tahsildarları diğer kollara ilave edilmiştir. Dolayısıyla

- Kazım Efendi Kasaba, Tırnova, Bukova ve Novak tahsildarı;
- Hamza Efendi Gradeşniçe, Hanalu, Çıkrıkçı, Radobur tahsildarı;
- Ahmed Efendi Sekran, İvanefçe, Berine, Çirnebuka tahsildarı;
- Ligor Efendi Resne, Çarizor, Asomat tahsildarı olmuştur (BOA, TFR.I.MN., 76/7523-1).

Manastır Banka Şubesi Müdürlüğü’nden bildirilen görüşe göre, merkez kazanın tahmîs-i âşar bedeline tahsil masrafı ve afet karşılığı gibi giderler için eklenen %5’in, varidat suretinde gelir kaydı ve masrafların âşar masrafına ilave edilerek muvazeneye toplanması daha uygun bulunmuştur. Bu konuda Bank-ı Osmanî merkez idaresinden izin gelmesi beklenmeksizin, adı geçen masrafların şubeler tarafından tahsilat esnasında ödenmesinin mümkün olacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla, masraf senetlerinin diğer masraf senetleri gibi ödemedi önce tasdiki için şubeye verilmesi uygun görülmüştür. İşlemlerinin bu şekilde

yürütülmesi amacıyla 4 Ekim 1905 tarihinde bir emirname çıkarılmış ve kazaya gönderilmiştir. Bu emirnameye rağmen, bazı aksaklıklardan dolayı, müfettişler maaşlarını alamamıştır. Müfettişler henüz hak ettikleri ilk maaşlarını alamadıklarını belirterek şikâyete başlamışlardır. Manastır Defterdarı tarafından işlemlerin nasıl yapılacağı 14 Ekim 1905'te umumî müfettişliğe sorulmuştur (BOA, TFR.I.MN., 76/7579-1). Müfettişlikten 19 Ekim 1905 tarihinde gelen cevapta, tahmîs-i âşar masraflarının bankanın Üsküp şubesi tarafından ödendiği belirtilmiştir. Manastır şubesinin, masraflar için ayrılan %5'i ödememekte ısrar etmesi halinde, %5 tahsilatının banka işlemlerinden hariç olarak, Mal Sandığı'na emaneten alınarak masrafların ödenmesi tavsiye edilmiştir (BOA, TFR.I.MN., 76/7579-2). Manastır merkez kazasının 1905-06 yılı tahmîs âşarından tahsil edilecek meblağ aşağıda tablo halinde verilmiştir (BOA, TFR.I.MN., 80/7943).

İCMAL						
Tahsildar	Hisse-i Teçhizat ve Öşür	İane, Para	Masraflar ve Ücreti ile Afetler Karşılığı (%5)	Tahsil Doğal	Toplam	
	Kuruş	Para	Kuruş	Para	Kuruş	Para
Ahmed Efendi	909.549	30	45.506	37	955.056	17
Kazım Efendi	883.794	36	44.220	36	928.015	32
Hamza Efendi	190.272	38	44.510	10	934.783	8
Ligor Efendi	628.822	29	31.446	6	660.268	35
	3.312.440	03 ¹⁰	165.684	09 ¹¹	3478124	12

Tablo 3: Manastır Merkez Kazasının 1905-06 Yılı Tahmîs Âşarının Aslı

¹⁰ Bu miktar, başka bir belgede 3.312.440,02 olarak belirtilmiştir. Bk. (BOA, TFR.I.MN., 78/7756).

¹¹ Bu miktar, başka bir belgede 165.684,10 olarak belirtilmiştir. Bk. (BOA, TFR.I.MN., 78/7756). Dolayısıyla, rakamlar kaydedilirken (sadece para miktarlarında) sehven yazım yanlışı yapıldığı düşünülebilir.

5.2. 1905-06 Yılı Tahmîs Tutarının Muvazenesi

1905-06 yılında deneme maksadıyla ve tahmîs suretiyle âşarı arazi üzerinden alınan köylerin, önceden sunulan hasılat defterleri üzerine Bab-ı Ali’ye sunulacak pusulanın düzenlenmesinin mümkün olamayacağı beyanıyla,

- Tahmîs edilen beş yıllık tutarların senelik miktarını
- Tahmîs esnasında bedel-i maktu’ olarak kabul edilen meblağı
- Denemeden önceki yılların tahsilatıyla sonraki yıllar tahsilat miktarını
- Muvazene ile fazla ve noksan gibi farklarını gösteren bir pusula

hazırlanmıştır. 1905-06 yılı tahmîs beyanınının 3304345.14 kuruşu hububat âşarı; 7072,02 kuruşu afyon âşarı; 165684,10 kuruşu masraflar ve tahsil ücreti ile doğal afetler karşılığı olmak üzere köylerin öşür bedeline eklenen %5 ve 1022,12 kuruş dağıtım fazlasından oluşmaktadır. Bunların toplamı da yukarıda kaydedildiği gibi, 3478124,12 kuruşa ulaşmıştır. Dolayısıyla, 1905-06 yılı bedeli olan 3478124,12 kuruştan, yıl içerişinde 2939912,05 kuruş tahsilat gerçekleşmiştir. R.1315/M.1899-1900 yılından R.1319/M.1903-1904 yılına kadar beş yıllık ihale bedellerinden gerçekleşen yıllık tahsilatın ortalaması ise 1619953,31 kuruştur. Dolayısıyla beş yıllık bedellere oranla 1905-06 yılı tahmîs tahsilatının fazlası 1319958,14 kuruş çıkmıştır (BOA, TFR.I.MN. 110/10999-1).

Tahmîs-i Âşar Edilen Yıllar	Tahmîs Bedellerinin Beş Yıllık Miktarı		Tahmîs Bedellerinden Yıl İçinde Gerçekleşen Tahsilat		Gelecek Yıla Devri	
	Kuruş	Para	Kuruş	Para	Kuruş	Para
1315/1899-1900	4137954	20	2477749	10	1660205	10
1316/1900-1901	2753034		1709553	10	1043480	00
1317/1901-1902	3440495	10	1837727	00	1602767	20

1318/1902-1903	3061343	10	1810343	25	1250999	25
1319/1903-1904	3168899	30	264394	00	2864505	30
TOPLAM	16521726	30	8099767	30	8421958	35
1321/1905-1906 Beyanı	3478124	12	2939912	05	538212	07

Tablo 4: Manastır Kazası 1905-06 Yılı Muvazenesi (2 Aralık 1906)

Böylece Manastır Kazası'nda 1905-06 yılında tahmîs edilen âşarının önceki beş yıllık bedelleri ve bu yıllarda yapılan tahsilatla, maktu' belirlenen tahmîs bedeli ve bu bedelden yılı içinde gerçekleşen tahsilat cetvelde gösterilmiştir. Cetvelde görüldüğü üzere, Tahmîs-i âşar için temel alınan yıllarda, tahmîs bedellerinin yıllık miktarının ortalaması 3304345,26 kuruş olmuştur. Yalnız R.1315/1899-1900 yılının âşar bedeli diğer yıllara nispetle önemli miktarda fazladır. Diğer dört yılın âşar miktarı ortalaması ise aşağı yukarı birbirine yakındır. Fakat Tahmîs-i âşar için temel alınan beş yılda gerçekleşen tahsilat %50 oranındadır. Âşarın geriye kalan %50 tutarı ise bir sonraki yıla bakaya kalmıştır. Bu miktar bir devlet hazinesi için çok yüksek bir meblağdır. Bakaya miktarındaki yüksek meblağı gören Osmanlı Devleti idarecileri, tahsilatta yaşanan gecikmelerin önüne geçebilmek ve devlet hazinesinde olması muhtemel açığı bertaraf edebilmek gayesiyle, âşarın tevzi ve tahsilatında bir değişiklik yapma zorunluluğunu müşahade etmişlerdir.

Tahmîs-i âşar için temel alınan önceki beş yılın âşar bedeli ortalaması, 1905-06 yılı için beyan edilen tahmîs bedeline çok yakındır. Fakat tahsilatın gerçekleşme oranında büyük farklılık olmuştur. Önceki beş yıllık ihale bedellerinden gerçekleşen yıllık tahsilatın ortalaması 1619953,31 kuruş iken, 1905-06'da 2939912,05 kuruş tahsilat yapılmıştır. Dolayısıyla önceki yıllara nispetle 1905-06 yılı tahmîs tahsilatının fazlası 1319958,14 kuruş olarak gerçekleşmiştir. Bu durum ahali gelirinde de artış sağlandığının bir göstergesi sayılmalıdır. Nitekim 1905-06 yılında tahmîs yönteminin kazada yayılması ile yıl içinde yapılması gereken tahsilat büyük oranda tamamlanmıştır. Ayrıca bu oran önceki yıllara nispetle daha

yüksek seviyededir. Dolayısıyla bir sonraki seneye devreden bakaya miktarında da önemli ölçüde düşüş sağlanmıştır.

5.3. Bakaya

Mart-Nisan 1906’da 94963 kuruş 21 para tahsilat yapılabilmıştır (BOA, TFR.I.UM., 16/1507-20). Bu son tahsilattan sonra Manastır Kazası’nın âşar tahmîsi tahsilatından bakaya yaklaşık %12’dir (BOA, TFR.I.UM., 16/1507-19). Tahmîs-i âşar bedelinin tahsilinde yaşanan bu gecikmenin, tahmîs usulünün aleyhindeki itirazların artmasına sebep olmuştur. Bu yüzden Manastır valisinden, bakayanın nisan sonuna kadar bitirilmesi ve tahsilat hakkında bilgi verilmesi istenmiştir (BOA, TFR.I.UM., 16/1507-15).

14 Nisan 1906’da Vilâyât-ı Selâse defterdarlıklarına yazı gönderilerek, merkez kazanın tahmîs-i âşar bedelinden şubat sonuna kadar yapılan tahsilata ilave edilmek üzere mart ayındaki tahsilat miktarının dahi hızlıca bildirilmesi istenmiştir (BOA, TFR.I.UM., 16/1507-23). Fakat Nisan-Mayıs 1906’da ancak 50810 kuruş 36 para tahsilat yapılmış ve son tahlilde 310060 kuruş 22 para bakaya kalmıştır (BOA, TFR.I.UM., 16/1507-18).

Manastır Defterdarı İsmail Zihni Efendi, Rumeli Müfettişliği’ne 19 Temmuz 1906’da bir yazı göndererek merkez kazasının tahsilatını bildirmiştir. Yazıya göre, 1905-06 yılı tahmîs âşarından Mayıs/Haziran 1906 süresince yapılan tahsilat, 53009 kuruş 26 para ve Haziran-Temmuz 1906’da 27911 kuruş 35 para olmak üzere toplam 80921 kuruş 21 paradır (BOA, TFR.I.UM., 16/1507-5.).

5.4. Gecikme Cezası

Vilâyât-ı Selâse-i Şâhâne’de âşarın arazi üzerinden tahsilatının uygulanması esnasında, tahsilatta sıkıntı çıkararlara karşı tedbirler alınmıştır. Be tedbirler

kapsamında, bir taksitin ödemesini erteleyenlerden, gelecek taksitte hem geçmiş taksitin ve hem ödeme zamanı gelmiş taksitin tahsil edilmesi istenmiştir. Bununla beraber, gecikme bedelinin de alınması tavsiye edilmiştir. Bu maksatla borçlulardan 2. taksit ödemesi geldiği halde 1. taksiti vermemiş olanların zahire, para ve eşyası üzerinden tahsilatın yapılması istenmiştir (BOA, TFR.I.A., 29/2828). Dolayısıyla devletin vergi borcunu aksatanların hem zahire ve taşınabilir mallarına/para ve eşyasına haciz konulması hem de gecikme cezası alınması için çalışma başlatılmasını istediği anlaşılmaktadır.

3 Mart 1906 tarihinde, Manastır Valisi Hâzim tarafından Rumeli Müfettişliği'ne, ödemede ihmalkâr davrananlar hakkında işlem yapılmasını bildirmiştir. Bu manada tahmîs-i âşardan dolayı olan ödemesini yapmayan ve borçları bulunan bazı memurlar, beyler ve askeri zabıtlere ihbarname gönderilmiştir. Fakat adı geçenler, borçlarını tahsilatara ödememişlerdir. Bu yüzden tahmîs tutarının maaşlarından kesilmesi amacıyla, şubat maaşlarının tevkif edilmesi için izin istenmiştir. Müfettişliğin cevabında, tahmîs-i âşar bedelinden borçlu olan subaylar ile memurlardan her kim borcunu ödememiş ise şubat maaşlarının tamamen alıkoymasıyla beraber taşınır ve taşınmaz mallarının haczedilerek satılması istenmiştir. Ayrıca ödemesini erteleyenlerden memur olanların zimmetlerini ödemedikleri takdirde azledilecekleri ve işten çıkarılacaklarının kendilerine tebliğ edilmesi bildirilmiştir (BOA, TFR.I.MN. 86/8578). Devletin, tahsil işinde ihmalkâr davranarak taksitlerini ödemeyen sivil ve askeri şahıslar hakkında sıkı tedbirler alarak, tahsilatın öncelikle tahsil dönemi içerisinde yapılmasını temin etmeye çalıştığı görülmektedir.

Aralık 1906'ya gelindiğinde, merkez kazanın 1904-05 yılında tecrübe maksadıyla tahmîs uygulanan köylerinden 11584 kuruş ve bütün kazanın 1905-06 yılı tutarından 170971 kuruş olmak üzere toplam 182555 kuruş bakaya devredilmiştir. Rumeli Müfettişliği bu bakaya miktarının uzun müddet tahsil

edilemeyerek aydan aya devredilmesine razı gelmemiştir. Sorunun çözümü için tahsilat müfettişlerine, bakaya her kime aitse adı geçen aydan itibaren her ne suretle tahsil edilerek, bir sonraki aya bir şey devredilmemesi için tebliğ yapılmıştır (BOA, TFR.I.MN., 110/10991-1).

6. TAHMÎS MEMURLARININ TALTİFİ

II. Abdülhamid’in iradesi ile tatbikine başlanan Manastır merkez kazasının tahmîs-i âşar işlemleri bitirilmiştir. Buna göre, 242 köyde işlem yapılmıştır. Bu işlemlerden sonra Manastır Valisi Hâzım, Rumeli Müfettişliği’nden vazifelerindeki başarılarından dolayı âşar tahmîs memurlarının ödüllendirilmesini istemiştir. Bunlardan ilki Manastır Kazası âşarının işlemlerinde başlangıçtan beri gayret gösteren vilayet defterdarı Zihni Efendi’dir. Kendisinin gayreti takdire şayan görülmüş ve Zihni Efendi’nin bir nişan-ı âlî ile taltif edilmesi yanında 4500 kuruş olan maaşının da Selanik ve Kosova vilayetleri defterdarları maaşı derecesine yani 5500 kuruşa yükseltilmesini talep etmiştir (BOA, TFR.I.MN., 78/7764).

Yine Manastır merkez kazası aşarının tahmîs memurlarından Kasaba Kolu memuru Sadık Ağa, Yankofça memuru Ali Haydar Bey, Çarizor memuru Arif ve islah işlemleri memuru Ziya efendilerin sorumluluklarına verilmiş olan yerlerde vazifelerini en iyi bir şekilde yürüttükleri anlaşılmıştır. Özellikle Sadık Ağa, Kasaba kolunun tahrir ve tevzi işlemlerini iyi şekilde yürütecek memur seçildiği sırada, ihtiyarlığından dolayı kol memurluğu görevini kabul etmemiştir. Ancak Manastır Valisi Hâzım’in ısrarı üzerine görevi kabul etmiş ve vazifesini başarılı bir şekilde yapmıştır. Vazifesini o kadar ciddi ve disiplinle yürütmüştür ki işlemler sırasında herhangi bir yakınma ve şikâyet olmamıştır. Hatta kendisinin taltif edilmesine aracılık edileceği dahi vaat edilmiştir. Sadık Ağa’nın 4. Rütbe Mecîdî nişanına sahip olduğu anlaşıldığından, kendisine Osmanî nişanı verilmesi istenmiştir. Diğer görevlilere de gelecek yıl tahmîs edilecek kazalarda istihdam edilecekleri için

bunların da şevk ve gayretlerinin karşılığı olarak Rabia¹² rütbeleriyle taltifleri talep edilmiştir (BOA, TFR.I.MN., 78/7768).

Vali Hâzim, kazanın Tahmîs-i Âşar Komisyonu azalığında bulunan Vilayet Vergi Müdürü Tevfik Efendi'nin de tahmîs işlemlerinin başından sonuna kadar vilayet defterdarıyla beraber özel mesai yaptığını ifade etmiştir. Bu gibi kişilerin devlet tarafından ödüllendirilmesi gerektiğini belirterek, Tevfik Efendi'nin sahip olduğu Saniye rütbesinin Mütemayiz'e¹³ terfisi uygun görülmüş ve müfettişliğin onayına sunulmuştur (BOA, TFR.I.MN., 78/7769).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Rumeli'nin siyasi, sosyal, ekonomik ve idari olarak kalkındırılarak, burada yaşanan karışıklığa son vermek isteyen Osmanlı Devleti, burada bir ıslahatı gündeme almıştı. Bu maksatla Rumeli Müfettişliği kurularak (1902) Hüseyin Hilmi Paşa müfettiş olarak atanmış ve göreve başlamıştı. Müfettişlik organizesinde bölgede yapılması istenen ıslahatlardan birisi, ahalinin sosyal ve ekonomik olarak kalkındırılması için âşar tahsilatında yaşanan sıkıntıları gidermek olmuştur. Paşa bu maksatla 1904-05 mali yılında, Manastır vilayeti merkez kazasına bağlı otuz köyde âşarın tahsilinde değişikliğe giderek tahmîs-i âşar usulü uygulamaya koymuştu. Usulden ahali ve hazine ekonomik fayda sağlamış ve gelirlerinde artış olmuştur. Gelirde sağlanan bu artış üzerine Osmanlı Devleti tarafından 1905-06 mali yılından itibaren, tahmîs-i âşar usulünün Rumeli Vilâyât-ı Selâse'nin (Kosova, Selanik, Manastır) merkez kazalarına (Üsküp, Selanik, Manastır) yayılması kararlaştırılmıştı. Ayrıca, âşarın arazi üzerinden alınma şeklini açıklayan

¹² Rabia: Osmanlılar'da askerî rütbelerden yüzbaşıya denk mülkî rütbedir (lugatim.com).

¹³ Mütemayiz: Osmanlı devlet teşkilâtında Tanzimat'tan sonra bir süre kullanılan ve mülkî rütbelerden sâniye ile ûlâ sânişi arasında yer alan bir rütbe [Askerî rütbelerden miralay (albay) karşılığı idi] (lugatim.com).

yönetmelik çerçevesinde, adı geçen usul Manastır Vilayeti’nin merkez kazası olan Manastır’da uygulamaya konmuştur.

Tahmîs usulü için ilk önce Manastır Kazası’na bağlı köylerin âşarının önceki beş yıllık bedelleri hazırlanmıştır. Yani köylerin 1899-1900’den başlama üzere 1903-1904 yılları arasında yapılan öşür tahsilatı ortaya konmuştur. Sonra 1905-06 yılı için bu bedellerin tahmîsi alınmış, her yerin tahmîs bedeli belirlenmiş ve uygulama yürürlüğe konmuştur.

Manastır merkez kazasında 1905-06 mali yılı öncesi son beş yılda tahsilatın ancak %50’si yapılabiliyordu. Geriye kalan %50 ise sonraki seneye bakaya kalmıştır. Tahmîs usulünün uygulanması sonrasında ise beyan edilen tahmîs miktarından %84,5 oranında tahsilat gerçekleşmiştir. Geriye çok az miktar gelecek seneye devredilmiştir. Ayrıca tahsilat miktarında artış sağlanmıştır. Bunun yanında âşar bedeli önceki yılların yaklaşık iki katına ulaşmıştır. Dolayısıyla adı geçen tahmîs-i âşar usulünün iltizam usulüne göre, bazı aksaklıklar olmasına rağmen, ahali ve hazine yararına daha faydalı olduğu teyit edilmiştir. Yalnız âşarın tahmîs suretiyle arazi üzerine dağıtılmasının sıhhatli bir şekilde yapılabilmesi için arazi tahriri işlemi çok önem arz etmiştir. Çünkü arazinin yazımı eksik veya fazla yapılırsa, bu durum ödemede adaletsizliğe yol açacaktır. İçinde bulunulan sıkıntılı dönemde hem arazi yazımı hem de tevzi işlemi yapan memurların gayretleri çok önemli görülmüştür. Ayrıca tahsilat sırasında büyük gayret gösteren diğer görevlilerin çalışmaları da taktire şayandır. Kaldı ki bazı memurlar bu fedakâr ve disiplinli çalışmalarından ötürü Devlet-i Aliye tarafından ödüllendirilmişlerdir.

Manastır merkez kazasında tahmîs-i âşar usulü 1911 yılına kadar uygulanmıştır. Böylece suiistimaller ortadan kaldırılmış ve çiftçiler memnun edilmiştir. Bu usulde en çok şikâyet konusu, tahmîs usulünün tahmininde bazı arazilerin bedelleri yanlışlıkla ve hata ile fahiş fiyattan tahmin edilmiştir. Dolayısıyla araziden elde

edilebilecek ürün gelirinün üstünde bir bedel belirlenmiştir. Ahali, yaşanan türlü hatalara rağmen tahmis usulünün uygulanmasına devam edilmesinde ısrar etmiştir (BOA, DH.İD., 148/3-2). Çünkü bahsi geçen hatalar kolaylıkla düzeltilebilecek hatalar olarak görülmüştür.

Osmanlı Devleti'nin Rumeli Müfettişliği kanalıyla 1902-1911 döneminde, Manastır Kazasında aksaklıkları gidererek bölgede ahalinin sosyal ve ekonomik gelirini iyileştirme çabaları meyvelerini vermiştir. Bu çalışmaların neticesinde Ahalide bir memnuniyet görülmüştür. Fakat batılı emperyalist güçlerin milliyetçilik ve özellikle gayrimüslimler üzerinde devam eden ayrılıkçı faaliyetleri ve ayrılıkçıları desteklemeleri, Devlet-i Aliyye'nin bölgedeki çalışmalarının yarım kalmasına neden olmuştur. Kaldı ki Manastır Kasım 1912'de elden çıkmıştır.

Bu araştırma, *Rumeli Müfettişliği'nin Vilâyat-ı Selâse'nin sosyo-ekonomik olarak iyileştirilerek devlete olan bağlılığının güçlendirilmesi için âşarın arazi üzerinden tahmis suretiyle tahsil edilmesi* ile ilgili diğer çalışmalarımızla birlikte tetkik edildiğinde, müfettişliğin adı geçen bölgede ahali ve devletin gelirini artırarak birçok probleme çare bulmaya çalıştığı ve bu konuda yaptığı faaliyetler daha açık olarak görülecektir. Müfettişliğin bu konudaki faaliyetleri ile bölgede nelerin değiştiği kolaylıkla anlaşılacaktır.

KAYNAKÇA

1. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Bakanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) Belgeleri

Sadâret Divan-ı Hümâyûn Kalemî Mukâvelenâmeler (BOA, A.}DVN.MKL): 18/13

Bâbîâlî Evrak Odası (BOA, BEO): 2514/188544; 2541/190537.

İrâde Maliye (BOA, İ.ML): 63/41.

Rumeli Müfettişliği Manastır Evrakı (BOA, TFR.I.MN): 110/10999; 86/8578;
110/10991; 51/5066; 51/5092; 58/5763; 64/6392; 65/6457; 65/6468;
66/6522; 66/6523; 68/6774; 72/7198; 73/7280; 74/7331; 74/7374;
75/7418; 76/7507; 76/7523; 76/7579; 78/7756; 78/7764; 78/7768;
78/7769; 80/7943; 86/8524; 89/8882

Rumeli Müfettişliği Umum Evrakı (BOA, TFR.I.UM): 30/2911; 30/2912;
8/711;9/847; 9/874; 16/1507.

Rumeli Müfettişliği Sadâret ve Başkitâbet Evrakı (BOA, TFR.I.A): 23/2239;
29/2828.

Rumeli Müfettişliği Müteferrik Evrak (BOA, TFR.I.M): 7/663, 3/239.

Yıldız Sadâret Hususî Maruzât Evrakı (BOA, Y.A.HUS): 296/59; 485/20.

Yıldız Perakende Evrakı Umumi (Y.PRK.UM): 21/84.

2. Resmi Yayınlar

370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937 / 1530) I. (2001). Ankara:
Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire
Başkanlığı.

3. Tetkik Eserler

Akkuş, Y. (2011). *Osmanlı Taşra Maliyesinde Reform: Merkez-Taşra Arasındaki İdarî-Malî İlişkiler Ve Vilayet Bütçeleri (1864-1913)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: Prof. Dr. Tevfik Güran, İstanbul.

Alkan, M. (Nisan 2015). "Hüseyin Hilmi Paşa'nın Rumeli Umûmî Müfettişliği (1902-1908)", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (1): 242-255. DOI: 10.18026/cbusos.00097

Beydilli, K. (1989). "II. Abdülhamid Devrinde Makedonya Mes'elesi'ne Dair". *Osmanlı Araştırmaları*, 09 (09), Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/oa/issue/10969/131218>

Gencer, A. .İ (1992). Berlin Antlaşması, *DİA*, C.5, TDV, 516-517.

Genç, M. (2000). İltizam. *DİA*, C.22, TDV, 154-158.

Hacısalihoğlu, M. (2003). Makedonya, *DİA*, C.27, TDV, 437-444.

Koç, K. (2020). "Osmanlı Devleti'nde Tahmis-i Âşar Usulü'nün Tercih Nedenleri". *2. Uluslararası Sosyal Bilimler Ve Eğitim Bilimleri Sempozyumu (USVES) Tam Metin Kitabı*, Tuğrul Gökmen Şahin (Ed.), Elâzığ: Asos Yayınevi, 302-313.

https://kongre.akademikiletisim.com/files/usves2/usves2_tam_metin_kitapci.pdf

_____(2021a). II. Abdülhamid'in Rumeli Islahatı: Manastır Kazası'nda Tahmîs-i Âşar Usulü'nün Tecrübe Edilmesi (R.1320/1904-05). *International Conference On Ottoman Empire Studies In Three Continents*, Khaled El Jundi Samira Khadhraoui Ontunc (Ed.), İstanbul: Osmanlı Türk Çalışmaları Merkezi, 61-72.

Rumeli'de Âşarın Arazi Üzerinden Vergilendirilerek Sükûnetin Sağlanması Meselesini
Manastır Bölgesinden Hareketle İncelemek

_____(2021b). Üsküp Sancağı'nda Tahmîs-i Âşar Usulü (R.1321/M.1905-1906).

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18 (2):
1280-1302. DOI: 10.33437/ksusbd.873226

_____(2021c). I. Abdülhamid'in Rumeli Islahatının Vergiler

Maddesinden Bir Kesit: Vilâyât-ı Selâse'de Bir Vergi Tahsil Yöntemi Olarak
Tahmîs-i Âşar (1904-1906). *13. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Tarih Araştırmaları*.
Ed. Nevim Tüzün, Ankara: İKSAD Yayınevi, 113-114.

Mehmed Nasrullah, Mehmed Rüşdü, Mehmed Eşref (1325). Memalik-i Mahruse-i
Şahaneye Mahsus Mükemmel ve Mufassal Atlas. İstanbul: Şirket-i Mürettebiye
Matbaası.

https://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~311586~90081076?qvq=q%3Apub_list_no%3D%2213019.000%22%3Bsort%3Apub_list_no_init_ialsort%2Cpub_date%2Cpub_list_no%2Cseries_no%3Blc%3ARUMSEY~8~1&mi=10&trs=40 15.07.2022

Mehmed Tefrik, (1327). *Manastır Vilayetine Tarihçesi*. Manastır: Beynelminel
Ticaret Matbaası.

<https://kutuphane.ttk.gov.tr/resource?itemId=304389&dkymId=440805.05.2022>.

Nizamoglu, Y. (2014). Manastır Vilayet Gazetesi Gözüyle Manastır (1905-1906).
VIII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildiri Kitabı, yay.haz. Mustafa Özkan,
Enfel Doğan, İstanbul, 645-665.

Prifti, K. (2003). Manastır, DİA, C.27, TDV, 562-563.

Söylemez, F. & Kavgacı, K. (2021). XVIII. Yüzyıl Sonlarında Manastır Şehrinde İdari,
Ekonomik ve Sosyal Hayat (63 Numaralı Şer'iyeye Siciline Göre).

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18 (3):
2154-2173. DOI: 10.33437/ksusbd.922769

Şemseddin Sami. (1316). *Kâmûsu'l-a'lâm*. C.VI, İstanbul: Mihran Matbaası, 4437-4441.

Tilbe, Ö. (2018.). *Hüseyin Hilmi Paşa'nın Rumeli Umumî Müfettişliği (1902-1908)*.
Yayımlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Sakarya.

Yarç, G. (2013). Osmanlı Diplomasisinde Makedonya Meselesi (1876-1913).
Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, 4 (1): 76-114.
<https://esbadergisi.com/images/sayi6/osmanli-yarci-esba6.pdf>

4. İnternet Kaynağı

<http://lugatim.com/>

EXTENDED ABSTRACT

Monastery is one of the three provinces of the region, which was moved to an international political ground under the name of Macedonian issue, called Vilâyat-ı Selâse.

The Macedonian issue, the establishment of a Bulgarian Exarchate separate from the Greek patriarchate (1870) and the subsequent Bulgarian uprisings and the Panslavist movements aiming to unite all Slavic peoples resulted in the Ottoman-Russian war of 1877-78. According to the Berlin Treaty of 13 July 1878 signed at the end of the war, the condition of making reforms in Thessaloniki, Kosovo and Monastery was introduced. The Berlin treaty caused the reaction of the Bulgarians in Macedonia and was the cause of the Kresna and Razlog rebellion. A group of Macedonian students in Sofia founded the Internal Macedonian Revolutionary Organization in 1893 and thus wanted to achieve the autonomy of Macedonia. In 1895, the High Macedonian Committee was established with the

support of the Bulgarian government. This committee cooperated with the Bulgarian government in the same year and prepared the Melnik revolt by wanting to draw the attention of the European and Russian public opinion to Macedonia. As if these separatist organized activities in the region were not enough, the Ottoman-Greek war broke out (1897). Although the winner of the war was the Ottoman Empire, Crete was given autonomy. These Macedonian revolutionary organizations turned to organizing a more comprehensive rebellion movement in order to give Macedonia a Crete-like autonomy. The Internal Macedonian Revolution Organization, which was well organized in Macedonia, started armed activities since 1898. He initiated the Cum'a-i Bala uprising (1902) in order to ensure the intervention of Europe. After this suppressed rebellion, European states demanded reforms in the region from the Ottoman Empire. This state of unrest in the region with the influence of the Westerners made it necessary for the Ottoman government to direct its attention to the region and do something. Revolts in the region, gang activities, European states' involvement in the issue for their interests, the expectations of the local people and the fact that the policy implemented by the government in the Rumelian lands did not meet the expectations made the issue complicated

II. Abdülhamid started his activities in order to put an end to the confusion in the region and to find solutions to the problems.

Not long after the Cuma-i Bala uprising the Turkish Sultan found a formula to solve these problems on behalf of the Ottoman Empire, with the Rumeli Vilâyet Directive in November 1902. In fact, the Ottoman Empire appointed inspectors who inspected the events in the provinces, reported the problems they saw, and had the power to implement the decisions taken. Here, the same solution was considered in Rumelia. He established the Rumelian General Inspectorate by appointing a general governor who would find a way to solve these problems in the region and carry out the activities on site.

Hüseyin Hilmi Pasha was appointed to Rumelia General Inspectorship with the same thoughts. Among the reforms desired to be made in the aforementioned provinces were the development of public utility, trade, agriculture and industry, the establishment of public utility directorates and the allocation of a share from the provincial revenues. Delays in the collection of Âşar were among the problems experienced in the region. During the implementation of the tax farming method as a tithe collection method in the region, there were developments to the detriment of the people and the state treasury.

In the face of these and similar complaints made by the people, the state administrators sought solutions to eliminate injustice and end the complaints. As

a solution, it has been accepted that it would be appropriate to apply the estimation method in the collection of tithe and to accept the previous five-year tender prices as the basis of estimation.

Before the Rumeli Inspectorate's implementation of the tahmis method in the Manastır district of 1905-06, it is important to briefly remember the application of the method in 30 villages of Manastır District for the purpose of experience, in terms of providing a better view and understanding of the subject.

For the Tahmis method, the previous five years' worth of the tithe of the villages of the Manastır District were prepared first. In other words, the tithe collection of the villages between the years 1903-1904, starting from 1899-1900, has been revealed.

Then, the estimation of these costs for the year 1905-06 was taken, the estimation cost of each place was determined and the application was put into effect. Before the 1905-06 fiscal year, only 50% of the collection could be made in the last five years in the Manastır central district. The remaining 50% is left to the next year. After the implementation of the tahmis method, 84.5% of the declared estimation amount was collected. Very little amount is carried over to the next year.

In addition, an increase was achieved in the amount of collections. In addition, the price of tithe has nearly doubled in previous years. Therefore, it has been confirmed that the aforementioned tahmis-i âşar method is more beneficial for the benefit of the people and the treasury compared to the tax farming method, although there are some problems. Only the land survey process was very important in order to distribute the tithe on the land by estimation in a healthy way.

Because if the land is written incompletely or excessively, this will lead to injustice in the payment. In the current troubled period, the efforts of the officials who are doing both land writing and distribution process should be considered very important. In addition, the work of other officials who showed great effort during the collection is commendable. Moreover, some civil servants were rewarded by the State-i Aliye for their self-sacrificing and disciplined work. When this research is examined together with our other studies on tahmîs-i âşar, it will be understood better that the Rumeli Inspectorate tried to find solutions to many problems by increasing the income of the people and the state in Vilâyat-ı Selâse and its activities on this subject. With these activities of the inspectorate, it will be seen more clearly what has changed in the region.